

H. W. C. A. VISSER EN PESTALOZZI

door

D. JANSSEN

De schrijver van het artikel over de Friese schoolopziener H. W. C. A. Visser (1773-1826) in Paed. Stud. van dit jaar afl. 3 bld. 128 e.v. vestigt er de aandacht op dat tot heden over deze schoolman zo weinig is gepubliceerd. Ik hoop dat het volgende er ook toe mag bijdragen wat meer bekendheid te geven aan de arbeid van deze pionier.

Visser behoort met Wester in Groningen, Nieuwold in Friesland en Schneither in Holland tot de verlichte mannen die in de laatste helft van de achttiende eeuw de grondslagen hebben gelegd voor de latere vernieuwing en verbetering van ons onderwijs.

Nog elf jaar na de dood van Visser, dus in 1837, schrijft inspecteur H. Wijnbeek wanneer hij het achtste schooldistrict in Friesland bezocht: „Hij (d.i. schoolopziener H. Amersfoordt) is de opvolger van wijlen den beroemden Visser, die zich door zijnen ijver eenen grooten naam heeft verworven, doch die de zachtaardigheid miste, waardoor de Heer Amersfoordt zich zoo gunstig onderscheidt.”¹

Wanneer men het door de heer A. H. Joustra besproken werk van Visser, „Verhandeling over de volstrekt noodzakelijke kundigheden, welke in de openbare en armenscholen in het koninkrijk der Nederlanden behooren medegedeeld te worden” bestudeert, dan valt het op hoe dikwijls de schrijver zich op Pestalozzi (1746-1827) beroept of diens inzichten propageert. Geen wonder. Visser was een groot bewonderaar van Pestalozzi en heeft met onvermoeide ijver getracht de opvoedkundige denkbeelden van de grote Zwitserse pedagoog bij de onderwijzers, vooral in Friesland, ingang te doen vinden.

De grote bewondering die Visser koesterde voor J. H. Nieuwold (1737-1812), evenals hij schoolopziener in Friesland en die hij zo vaak met Pestalozzi vergeleek, was oorzaak van het eerste schriftelijk contact tussen hem en Pestalozzi. Visser had n.l. in 1814 voor eigen rekening bij Smallegange te Sneek een boekje doen verschijnen „Herinnering aan J. H. Nieuwold, door H. W. C. A. Visser.” Dit boekje zond hij Pestalozzi met een begeleidend schrijven dat hieronder volgt.

¹ Scholen en Schoolmeesters onder Willem I en II, door dr. R. Reinsma. Apeldoorn. z.j. bld. 146.

den 7 November 1815.

IJsbrechtum, bij Sneek (Provincie Vriesland)

Vergeef het mij, achtningwaardige en edele man! dat ik mij de vrijheid geve, hoe geheel onbekend dan ook, U dezen te schrijven. De man, wiens verdiensten ik, in het nevensgaande werkje heb trachten regt te doen, wilde eenmaal voor Vriesland en voor geheel mijn Vaderland dat-gene zijn, hetgeen Gij voor Zwitserland en geheel Europa zijt. Door eene teedere en godvruchtige moeder opgevoed; van zijne jeugd at gewoon aan miskennis en mishandeling; met reine immer blakende liefde voor God en menschen, door zijne moeder in hem geplant, door de omstandigheden zelve en de ellende des Volks in hem versterkt; door de verbetering van den landbouw eerst nuttig voor zijnen medemensch; vervolgens, sedert meer dan dertig jaren, tot aan zijnen dood, werkzaam in de verbetering van het onderwijs en de opvoeding des Volks, onder velerlei spot en hoon, opoffering van goederen eer- en levensgevaar, mogt het hem slechts gelukken den slagboom der vooroordeelen aanvankelijk te verbreken, en de hardnekkigste pogingen van het Aristocratie, tot bevestiging van de domheid en ellende des Volks te fnuiken. Hij stierf toen hij eerst de verwachting kon beginnen te koesteren, dat volgende jaren, zijnen arbeid het gewenschte gevolg zouden leveren. Na zijnen dood zijn zijne denkbeelden en zijn onderwijs verder voortgegaan, en is en wordt hij dagelijks, in een steeds toenemend getal van onderwijzers, geregtvaardigd. Met hem Schoolopziener zijnde, was ik tevens zijn vriend en leerling en drong mij mijn hart, om zoowel hem in het nevensgaand werkje mijne hulde te bewijzen, als om zijn voetspoor te volgen, en het goede door hem gesticht, verder te bevestigen en uit te breiden.

Door hem kreeg ik de eerste kennis aan U, Uwe werken en Uwe pogingen, en de eerbied, welke hij aan U bewees, werd de mijne. Hetgeen hij had willen doen, door de mededeeling van Uwe denkbeelden en methode, zoek ik, naar de omstandigheden en de personen dit gehengen ¹ onder de Onderwijzers van mijn District (wier getal bijkans honderd is) te doen; en terwijl allen iets van dezelve weten, sommigen daarvoor ongeschikt zijn, zijn er anderen, welke dezelve, bij gedeelten en met gelukkig gevolg, in beoefening brengen, en wier ijver om dieper in dezelve door te dringen onverzadelijk is.

Sedert twintig jaren mij aan het Onderwijs en de Opvoeding toegewijd

¹ verouderd voor: toelaten.

hebbende, uit innig medelijden met den ellendigen en verwikten zedelijken en verstandigen toestand van vooral de lagere volksklasse, had ik als Predikant en Schoolopziener, hierom vooral van het Aristocratische veel leeds te verduren. — De geest des tijds, de ontwikkeling der grootste wereldgebeurtenissen, het daardoor versterkt vertrouwen op het bestuur en de leiding van den hemelschen Opvoeder der menschen, gevoegd bij de onwrikbaar gevestigde overtuiging van den besten der Koningen, dien God ons gaf, dat alleen in de verbetering der zedelijke en godsdienstige beschaving des Volks het wezenlijk maatschappelijk heil te vinden zij, beuren mijne hoop op, en doen mij, als zag ik zulks reeds aanwezig, ontwijfelbaar zeker verwachten, dat geene magt der helle de vruchten zal verijdelen van de weldadige pogingen, door U, door Nieuwold en door elken menschenvriend aangewend.

God zegene U edele man! Hij doe Uwen arbeid verder gelukken. Hij geve U in elken Vorst van Europa eenen bewonderaar, en in elken bewonderaar eenen ijverigen voorstander en bevorderaar, en brenge den hemel op aarde en in het menschelijk hart weder terug, dien doling en wreedheid daaruit verbannen hebben.

Ik ben met reinen eerbied

Uw U innig hoogachtende Dienaar

H. W. C. A. Visser. ¹

Ongewoon in de hoogduitsche of Fransche Taal te schrijven, heb ik mij gevoegelijkst gemeend van de Hollandsche taal te bedienen.

Naar aanleiding van deze brief enkele opmerkingen.

In 1815 was Pestalozzi in ons land geen onbekende. D. van Dapperen en H. Scholten, onderwijzers te Haarlem en te Rotterdam waren van 18 juni 1809 tot december 1810 in het instituut van Pestalozzi te Yverdon geweest. Zijn „Lienhard und Gertrud” en het „Buch der Mütter”, in Zwitserland verschenen resp. in 1781 en 1803, werden hier in 1786 en 1804 uitgegeven. Lienhard en Geertrui trok hier zozeer de aandacht dat de M. tot N. v/h Alg. tot tweemaal toe een prijsvraag uitschreef voor een soortgelijk Nederlands werkje, wat ten slotte resulteerde in de uitgave van „Pieter Schijn en zijne dorpgenooten” door

¹ Zentralbibliothek Zürich, Mscr. Pestal. Briefumschlag 378/1 an Pestalozzi.

N. Swart in 1819. Verschillende publicaties over Pestalozzi waren reeds in ons land verschenen, o.a. van P. J. Prinsen. B. L. van Albada (geb. 1795) schrijft in 1875 in zijn „Uit de oude en nieuwe doos, herinneringen van een 80-jarigen oud-hoofdonderwijzer“: „Omstreeks deze tijd (1815) zweefde de geest van Pestalozzi over Neerlands scholen en drong er met zijn aanschouwingsleer in door. Met de meeste voortvarendheid werd deze methode aangevat . . . . . De geest zelf inspireerde zoodanig onze scholen, dat die wel nimmer verdwijnen zal.”

Wat betreft Vissers mededeling over „de hardnekkigste pogingen van het Aristocratische, tot bevestiging van de domheid en ellende des volks, en zijn klacht verderop in de brief „had ik als Predikant en Schoolopziener hierom vooral van het Aristocratische, veel leeds te verduren” moeten we rekening houden met het feit, dat velen in die tijd de mening waren toegedaan, dat men de kinderen niet meer moest leren dan nodig was voor de stand, waartoe zij behoorden. Wel verschilde de norm die men daarbij aanlegde vaak belangrijk. Een voorbeeld hiervan vindt men b.v. in Paed. St. 1967 bld. 219 waar J. v. Lennep in zijn oordeel over het onderwijs in de school van de Koloniën van Weldadigheid over de vakken aandr., vad. gesch. en stijl. o.a. zegt: „en welk nut doen zij aan menschen bestemd om achter de ploeg te loopen of de spade in de hand te nemen? Maken zij hun niet te onvrede met hun lot? Bepalen zij hunne gedachten niet tot voor hen onnoodige zaken?”

Maar ook mannen, van wie men het in het geheel niet zou verwachten huldigden tot ver in de achttiende eeuw deze opvatting. De zeer bekwaame en buitengewoon ijverige voorvechter van goed onderwijs, de hoofdinspecteur mr. H. Wijnbeek schrijft in 1837 in zijn lezenswaardige rapporten¹ op bld. 16: „In de beide armenscholen (te Leeuwarden) overschrijdt het onderwijs niet de grenzen der kundigheden, welke voor de behoeftige klasse nodig zijn.” Over de armenschool te Franeker bericht hij (bld. 45): „Het rekenen en schrijven waren wel matig, doch het was voldoende voor hunnen stand.” Zelfs in 1845 nog schrijft hij over de school te Bergum: „Het onderwijs is eenigszins in den ouden trant, doch voor de kinderen van dezen lagen stand is het voldoende.” En in hetzelfde jaar zegt hij niet in te stemmen met de opvattingen over het onderwijs van de onderwijzer te Nijelamer (Friesland) waarover hij rapporteert (bld. 75): „Alleen is het onderwijs hier op wat al te hoogen voet voor de boerenkinderen, waarvan ik hem, bij-

¹ Scholen en Schoolmeesters in Friesland tussen 1830 en 1850, door dr. R. Reinsma, Bolsward 1964.

gestaan door den schoolopziener, zoo ik vertrouwd, teruggebracht heb.”

Tussen de hierboven genoemde brief en de volgende liggen ogenschijnlijk zeven jaar. Maar uit de inhoud blijkt dat Visser nog verscheidene malen geschreven heeft maar geen antwoord ontving.¹ Slechts deze brief van Visser aan Pestalozzi is nog aanwezig in de Zentralbibliothek in Zürich. Deze tweede brief was met Duitse letters geschreven. Daar Visser in zijn eerste brief verklaarde geen Duits te kennen mogen we dus wel aannemen dat iemand voor de vertaling gezorgd heeft. Helaas wemelt deze van de fouten. De brief luidt letterlijk als volgt:

Hochverehrter Herr!

10-1-1822.

Seit mehr wie anderhalb Jahr empfang Ich auf keinen meiner Briefen ein einziges antwort.

Meine zweij letzten schrieb Ich an H. Schmidt.

Beij Ihre gewigtige Bemühungen um die heilige Sache(?) der volkserziehung, möchte Ich von Ihnen keine Briefe abfragen, idem ich glaubte, das, wenn Ich an H. Schmidt meine Briefe richtete, auch mit Ihnen in Briefwechsel zu stehen. Beim Ausbleiben aller Antwort nehme die Freijheit mich an Ihnen zu adreßieren.

Ich empfang die erste sechs Buchtheilen von die neue ausgaben ihrer arbeit und da Ich selbige größtentheils schon früher gelesen, habe selbige wieder mit erneuerten vergnügen durch gegangen.

Ueberzeugt mit meine gansche Seele der wahrheit Ihre anfangsgründen, wünsche Ich feurig, daß selbige allgemein anerkannt und betracht wird. Inzwischen ist es hiervon noch weit ab.

Es erfreunt sich doch denjenigen die es wohl mit seine nächsten meint, das man mehr und mehr die unzureichende, und die Kräfte des verstands unterdrückende kunstgriffen, welche im unterweisen statt finden, lernt einsehen, und im dunklen nach was beßeres umgreift.

In einige aufsichten und in einzeln örter, nimmt man würllich etwas beßeres beij die Hand.

In die hundert Schulen welche unter meinem Aufsicht stehen, wird für das größte theil die Lehreweise von Ihnen in so fern Modell und Zahl angeht angewandt und mit bester Erfolg.

In die dritte abtheilung meiner Schulen kennt man keine öffentliche Strafen und Geschenken mehr. Vaterliche anführung und absonderliche unterhaltungen mit das Kind haben selbige verfangen.

Die Lehrer welche einmal diesen weg sind eingeschlagen, bezeugen

² Toch had Visser in 1819 nog Pestalozzi's redevoeering van 24 jan. 1819 ontvangen. Zie: Vad. Letteroef. 1820 bld. 482.

ihr ganzes wohlgefallen darüber, und ihre Schulen unterscheiden sich durch ordnung, anspruchlose Eifer und Liebe.

Nicht alle Lehrer sind was das Herz angeht für solch eine Handlung geschickt.

Für die Sprachlehre wird die handleidung von Niewold gebraucht. Ein Mann, der in Schicksalen, arbeitsamkeit, bezweckungen und vorstellungen so viele übereinkunft hat. Er war ein Lehrer (Prediger). Die Not, die sittliche (moralische) Elende seiner Gemeine zwungen ihm Lehrer zu werden. Er befleisigte sich ein Zeitlang met fleiß auf den Ackerbau zu.

Unter sein Bemühungen über die Kenntniß der Erziehung hielt man ihm für närrisch, und fragte ihm, wenn ihm in den lezten Winter den Kopf nicht durchgelaufen hat. Von den größten und ansehnlichen dieses Landes hat er langen Zeit einen harden und heimlichen und öffentlichen Gegenstand¹ gelitten. Ein theil von seinen Reichthum opferte er an die Sache der Erziehung auf. Seine Mutter unterstütze ihm. Das erste theil seiner nachgelaßene Verhandlungen gebe ich in kurze Zeit aus. Es betrifft hauptsächlich die unterrichtung und bildung von kleine Kinder, und das Unterricht in die Sprachlehre und das lernen lesen. Wenn dieses Ihnen von einer Angelegenheit sein kann um dieses zu sehen, werde Ihnen mit vergnügen einen Exemplar zusenden.

Ich verlange sehr nach die folgende theilen Ihrer ausgegebene Bücher, der herrn Cotta hat für die 33 Exemplaren von die sechs erste theilen eine Wechsel gezogen die auf seiner Zeit bezahlt geworden ist.

Täglich thut man bei mir nachfragen ob die werken von Herrn Schmidt noch nicht auskommen. Ich weiß bis jetzt noch nicht was darauf antworten muß. Herr Cotta wüßte mir darüber nichts zu sagen. Es werden beij mir 17 Exemplaren eingeschrieben und Herrn Schmidt antwortet mir hierüber nicht.

Ebenfalls empfing ich kein antwort auf dasjenige Ich geschriben habe über die Herren van Dapperen und de Raad, welche Herren auf unterschiedene Arten Ihre bemühungen in ein ungünstig licht zu stellen wünschen.

Eben wenig ist mir bekannt ob die verschiedene Bücher, welche ich Ihnen zugesandt habe empfangen sind.

Unter die werken welche von mir erstertages ausgegeben werden ist auch eine feijertag an das Unterweis und Erziehung in Vriesland zugeweiht: auf den Jahrtstag der Stiftung von ein Monument an

¹ bedoeld is natuurlijk: *Widerstand*.

Nieuwold woran die Ansehnlichen dieses landes und Geringeren theil nahmen; und sich mit die Lehrer demnach an einen Disch setzten.

Auch diese werde Ihnen zusenden wenn sie Ihnen von einigen Anbelang sein kann.

Gott! seigne euren Altersthum, und erfreue Ihnen mehr und mehr in die Erkenntnis und umarmung von Ihre für die Volksförmung so allein wahre Ideen von Lehrerweise.

Mein herzlichen Gruß an H. Schmidt, und mit innerliche Hochachtung nenne ich mich

Ijsbrechtum in Vriesland

d. 10 Januarij

1822.

Euer ganz ergebener

Dnr.

H. W. C. A. Visser

P. S. Is er keine möglichkeit Ihre Elementar Bücher zu empfangen wie auch das Schreibbuch; daß über die Maß und Zahlenverhältnissen besitze ich. Gerne vernehme ich etwas über den gegenwärtigen Zustand von daß Armen-Institut à Clendy.¹

Ook hieruit blijkt weer dat Visser de denkbeelden van Pestalozzi, ontwikkeld in „Hoe Geertrui haar kinderen onderwijst” in de praktijk laat toepassen. Hij legde nog eens de nadruk op de tegenwerking der hogere standen, waaronder hij, ook blijkens zijn eerste brief, zo te lijden had. Ook Nieuwold was hieraan niet ontkomen, zoals blijkt uit de zinsnede: „Von den größten und ansehnlichen dieses Landes hat er langen Zeit einen harten und heimlichen und öffentlichen Gegenstand (Widerstand) gelitten.”

Maar ook als verdediger van Pestalozzi's denkbeelden treedt Visser op. Van Dapperen en de Raadt hebben zich volgens hem ongunstig over Pestalozzi's streven uitgelaten.

Wat van Dapperen betreft het volgende. In brieven van 27 maart en 28 april 1811 vraagt van Dapperen aan Pestalozzi uitstel van betaling van het bedrag, dat Pestalozzi hem heeft voorgesloten voor kleding en reisgeld naar Holland. Pestalozzi stemt er in toe: maar hij ontvangt geld noch antwoord en wendt zich dan op 11 sept. 1813 noodgedwongen tot de directeur-generaal v. d. Ende om diens hulp in te roepen tot het ontvangen van het verschuldigde bedrag. Hoewel ik er niets over heb kunnen vinden zou het mogelijk zijn dat v.D. zich in de tijd van deze pijnlijke briefwisseling wat onvriendelijk over P. heeft uitgelaten. Maar

¹ Zentralbibliothek Zürich, Mscr. Pestal. Briefumslag 378/2 an Pestalozzi.

in 1825 geeft hij in de voorrede tot zijn „Handleiding voor Onderwijzers” een van grote waardering getuigende uiteenzetting over P.'s methode, aan het slot waarvan hij o.a. schrijft: „. . . . wij zegenen den man, die ons den weg wees, om tot waarheid te komen, en ons leerde, kinderen in het bezit derzelve te stellen.”

Of zou er bij Visser sprake kunnen zijn van een weinig jalousie de *métier* omdat v. D. in dezelfde voorrede schrijft: „Hoe loffelijk dan de bedoelingen van eenige schoolonderwijzers in Vriesland, onder opzigt van den Heer Schoolopziener Visser, om van tijd tot tijd, eenige stukken uit het Hoogduitsch, over de leerwijze van Pestalozzi te vertalen ook zijn mogen, zoo komt het mij echter voor, dat dergelijk stukwerk, weinig blijvend nut kan stichten.”

Duidelijker is het geval van dr. P. de Raadt (1796-1863), directeur van het befaamde instituut Noorthey te Leidschendam, gesticht in 1820, waar o.a. de prins van Oranje van 1851-1854 leerling was. ¹ In 1819 bezocht de Raadt o.a. Salzman te Schepfenthal en von Fellenbergte Hofwyl en van 26 juni-7 juli Pestalozzi te IJverdon. De Raadt is de enige Nederlander die zijn bevindingen bij P. in zijn dagboek neerschreef. Voorop zij gesteld dat de Raadt een groot bewonderaar van P. was. Op 26 juni 1819 schrijft hij in zijn dagboek: „Ich kann nicht ausdrücken, mit welchen Empfindungen ich ihm die Hand faßte, dem Mann der unter allen Leiden und Druck, so viel Unglück muthig ertragend, und ohne sich durch Schwierigkeiten abschrecken zu lassen, den Armen so viel Gutes gethan, den Erziehern und Lehrern so viel Wahres gesagt hat.” En verder: „Der Gang der Erziehung in der Armenschule ist wirklich musterhaft.”

In de Vad. Letteroef. van 1820 ontstaat een polemiek tussen de Raadt en Visser. De eerste had n.l. twee bezwaren tegen het opvoedingsstelsel van de arme kinderen in de school te Iferten geuit.

In de eerste plaats vond hij dat de arme kinderen wel „een zorgvuldige opvoeding genieten en dat zij onderwijs erlangen in verscheidene wetenschappen, welke voor den lageren stand minder noodzakelijk schijnen. In één woord, Pestalozzi regelt het onderwijs niet naar den stand, in welken zijne kweekelingen geboren zijn; vraagt niet, wat eenmaal uit hen worden moet: hij beschouwt hen alleen als *mensen* en wil hunne opvoeding en onderwijs alleen uit het zuiver menselijk oogpunt aangezien hebben. Pestalozzi, door aan arme kinderen eene beschaafde en min of meer verfijnde opvoeding te geven, verheft hen

¹ J. H. Kramers, Herinnering aan Petrus de Raadt. R'dam 1863

boven hunnen stand. Maar, bekomen zij tevens de middelen, om zich in dien min lagen stand te handhaven?" En dan vraagt de Raadt zich af: „... wat er wel van de maatschappelijke inrigtingen worden zoude, indien het ons vrijstond, zoo willekeurig geheele standen uit dezelfde weg te nemen? Toen ik aan P. deze bedenking maakte, gaf hij mij alleen ten antwoord: „Daaraan stoor ik mij niet; want ik weet, dat ik niet alle behoeftigen onder mijn dak nemen kan; diegene echter, welke de Hemel in mijne armen werpt, moet ik aannemen, en naar mijn beste vermogen opvoeden en onderwijzen, even zoo goed als hen, welke mij daarvoor schadeloos stellen.”

Een tweede bezwaar van de Raadt gold de coëducatie die hij bij P. aantrof. „Jongens en meisjes worden hier, onder hetzelfde dak, gemeenschappelijk opgevoed, en zijn den ganschen dag, in de school, aan tafel en in de uitspanningen bij en met elkander. Voorwaar! eene dergelijke vereeniging der beide geslachten was mij nog niet voorgekomen. Ook kan ik mij niet weerhouden, eenen volkomen afkeer van dezelve te betuigen; daar ik die, na rijpe overwegingen, blijf beschouwen als onwelvoegelijk, nadeelig voor de studiën, gevaarlijk voor de goede zeden, en dus strijdig met de voornaamste grondregelen eener gezonde opvoedkunde”. (Het instituut Noorthey werd alleen bezocht door jongens.)

Bij de Raadt is dus slechts sprake van een verschillend standpunt inzake de opvoeding; niet van een mindere waardering van Pestalozzi's werk. In de „Vad. Letteroef.” van 1820 bld. 480 noemt Visser in een schrijven van 27 juni 1820 de utlating van de Raadt over P.'s. Armen-school een „beschuldiging” aan het adres van P. Dit nu wordt door de Raadt bij schrijven van 11 sept. ten stelligste ontkend. Terechschrijft hij: „Neen waarlijk, *beschuldigen* doe ik P. niet, ten ware dat woord gelijkbeteekenend zij met *van gevoelen verschillen*. Want ik ontveins niet, dat die diepe eerbied en die hooge achting voor den edelen schrijver van Lienhard en Gertrud mij nimmer tot eenen blinden bewonderaar maken zullen van elk voortbrengsel van zijnen geest. Of kan men niet de belangeloosheid, de onvermoeide werkzaamheid ten algemeenen beste, het onophoudelijk streven naar het ware en goede in P. bewonderen en op hoogen prijs stellen, zonder zich te kunnen vereenigen met de middelen, welke hij bezigt, of zijn resultaten als de eenig mogelijke te beschouwen?”

Hieruit ziet men dat er eigenlijk geen feiten zijn om v. Dapperen en de Raadt aan te klagen in zijn brief waar Visser schrijft: „die Herren van Dapperen und de Raad, welche Herren auf unterschiedene Arten

Ihre bemühungen in ein ungünstig licht zu stellen wünnen."

Niettegenstaande deze minder prettige uitlating in zijn schrijven moeten we groot respect hebben voor de man die ook blijkens deze brieven zo rotsvast overtuigd was van de waarde van opvoeding en onderwijs en die zijn vurige wens, het volk op te heffen uit de ellendige omstandigheden waarin het zich bevond, in zijn vrij korte leven door daden heeft trachten te verwezenlijken.